

Doc.dr.sc. Dora Smolčić Jurdana

ODRŽIVI RAZVOJ CRIKVENIČKO-VINODOLSKOG KRAJA

"Kako se može kupiti ili prodati nebo i toplina zemlje? Takvo što sasvim nam je strano. Mi ne posjedujemo svježinu i bistrinu vode, pa kako ih možete kupiti? ... Zemlja ne pripada čovjeku. Čovjek pripada Zemlji. To dobro znamo. Sve je u međusobnoj vezi, kao što je obitelj sjedinjena krvlju. Sve je povezano. Nije čovjek tvorac tkaonice, već je samo vlakno u njoj. Što uradi s tkaonicom, čini sa sobom... Što se događa Zemlji događa se sinovima Zemlje. Ne razumijemo zašto se ubija bufalo, zašto se krote divlji konji, zašto je u dubini šume toliko ljudskog vonja, zašto je pogled na zelene bregove rastrzan žicama koje govore. Gdje su guštici? Nema ih više. Gdje je orao? Otišao. Pravom življenju je kraj. Nastupa borba za opstanak."

Pismo indijanskog poglavice plemena Seattle upućeno američkom predsjedniku Piercu 1854.g.

1. Uvod

U radu se razmatra problematika održivog razvoja – teorijska podloga, razvojna usmjerenja i implikacije na suvremeni razvoj turizma. Na kraju rada iznose se učinci primjene ove koncepcije na primjeru Crikveničko-vinodolske rivijere.

2. Osnova polazišta koncepcije održivog razvoja

Održivi razvoj je razvojna koncepcija, kojom se potrebe sadašnjih generacija trebaju zadovoljiti tako da se time ne ugrozi sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.

Održivi razvoj treba postati nova sintagma koja povezuje ciljeve boljeg gospodarskog rasta i razvoja i poboljšanje kvalitete okoliša. Glavni postulat održivog razvoja glasi: gospodarski napredak, društveni napredak i razborito upravljanje prirodnim bogatstvom moraju ići i razvijati se usporedo. To zahtijeva primjenu novih tehnologija, uvođenje zamjene za resurse i uvođenje tržišta ekoloških i drugih dobara koja utječu neposredno ili posredno na degradaciju okoliša.¹ Stoga, upravljanje održivim razvojem pretpostavlja različita znanja i vještine stečene izučavanjem društvenih znanosti i različitih područja prirodnih znanosti.

Održivi razvoj nije fiksno stanje harmonije nego proces promjena pri čemu su iskorištavanje resursa, usmjeravanje investicija, orijentacija tehnološkog razvoja i institucionalne promjene usklađene sa sadašnjim i budućim potrebama.

Najčešće se navodi definicija Svjetskog savjeta za okoliš i razvoj (*World Commission on Environment and Development - WCED*) iz 1987. godine objavljena u publikaciji "Our Common Future" (poznato i kao Izvještaj Brundtland komisije):²

"Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije pri tome ne umanjujući mogućnost budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe."

Brundtland izvještaj navodi tvrdnju da čovječanstvo ima sposobnosti postići održivi razvoj. Pri tome je potrebna dugoročna perspektiva, jer se ukupan gospodarski sustav i njegovo funkcioniranje, napose korištenje resursa trebaju sagledavati u svjetlu sadašnjih i budućih (danas ne u potpunosti poznatih) potreba čovječanstva. Koncepcija održivog razvoja promiče plemenitu ideju smanjivanja različitosti između bogatog i siromašnog svijeta.

Rasprava o održivom razvoju intenzivno je nastavljena u okviru konferencije Ujedinjenih naroda održane u Rio de Janeiru 1992. godine – "United Nations Conference on Environment and Development" *UNCED*, u literaturi još poznat i pod nazivom Rio Earth Summit.

Na konferenciji je sudjelovalo 178 predstavnika vlada uključujući 120 predsjednika država.

¹ Črnjar, M.: *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet Rijeka i Glosa, Rijeka, 2002., str. 186.

² World Commission on Environment and Development (WCED): *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987., str. 43.

Najznačajniji dokument koji je proistekao iz konferencije je poznata "Agenda 21", plan akcija za budućnost koje se tiču pitanja zaštite okoliša. Ideja je bila da lokalne vlasti zajedno s predstavnicima gospodarstva, organizacija i lokalnim stanovništvom donesu plan za 21. stoljeće na osnovama Deklaracije iz Rija.

"Agenda 21" odnosila se na ukupni ekonomski sustav (nije izričito tretirala turizam), a njene su poruke i plan aktivnosti prije svega usmjerene na tijela uprave, vlade i obrazovni sustav. Ipak, "Agenda 21" trebala je utjecati na turizam na dva načina. Prvo, turizam se posebno ističe kao mogućnost razvoja zajednica u skladu s održivošću, posebno onih na područjima osjetljivog prirodnog okoliša. Drugo, plan akcija, koji se iznosi u "Agendi 21", utjecat će i na turizam, budući promjene legislative, politike i menadžerske prakse utječu na promjene ukupnog sustava, dio kojeg čini i turizam.

Među brojnim zahtjevima koji proizlaze iz "Agende 21" ističemo najhitnije zadatke usmjerene vladama zemalja:³

- Unaprijediti i preorijentirati politiku cijena i državnih poticaja, subvencija u području turizma.
- Diverzificirati ekonomiju u planinskim područjima njihovim uključivanjem u turističku ponudu.
- Unaprijediti mehanizme za očuvanje ugroženih područja, gdje je potrebno poduzeti mjere za očuvanje životinjskog svijeta, biološke raznolikosti, te takva područja od posebna značaja uključiti u zaštitu primjerenu nacionalnim parkovima.
- Promovirati ekološki osviještene turističke aktivnosti.

Poslovni subjekti, posebno multinacionalne kompanije moraju kreirati i prilagoditi pravila ponašanja promovirajući najbolji mogući odnos prema okolišu, uspostaviti odgovoran i etički menadžment, te poboljšati samoregulaciju.

Globalno je partnerstvo nužno i treba zamijeniti dosadašnju praksu "stranih pomoći" koja nije dobra osnova za uspostavu odnosa između bogatih i siromašnih.

"Agenda 21" je akcijski program za održivu budućnost čovječanstva. Potreban je odlučni korak da bi se osiguralo da današnja djeca tijekom svog života ostvare i dočekaju pravedniji, sigurniji i globalno perspektivniji svijet za život svih ljudi. Ona obuhvaća konkretne mjere i inicijative za smanjenje negativnih utjecaja na okoliš bogatih, razvoj zemalja u razvoju, smanjenje siromaštva i smanjenje previsokih, neodrživih stopa rasta stanovništva u nerazvijenim zemljama koji ugrožava mogućnost njihova razvoja i okoliš.⁴

---

³ Pripremljeno prema Mowforth, M., Munt, I.: *Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World*, Routledge, London-New York, 1998., str. 113-115.

Tijekom konferencije u Riju postignut je dogovor da se tijekom 1993. godine osnuje "Komisija za održivi razvoj" s ciljem nadziranja primjene mjera i zaključaka s Rio Earth Summita. Usvojeni su sljedeći dokumenti: Agenda 21, Deklaracija o zaštiti okoliša, Konvencija o klimatskim promjenama, Konvencija o bioravnoteži, Globalni dogovor o šumama.

3. Problemi implementacije koncepcije održivog razvoja

Koncepcija održivog razvoja reflektira i zahtijeva značajni preokret naših vizija i predodžbi o odnosu funkcioniranja ekonomskih aktivnosti i prirode.

Koncepcija održivog razvoja u prvi plan ističe kvalitativno unapređenje u odnosu na kvantitativni rast.

Potrebno je razmatrati strategije kako razvoj učiniti održivim. Koncepcija održivog razvoja ne smatra svaki oblik razvoja prihvatljivim i dugoročno korisnim. Održivost nije moguće postići u kratkom vremenu, već je potrebno poduzimati aktivnosti, koje će dugoročno dovesti do 'novog' razvoja, temeljenog na načelima održivosti, kako na nacionalnoj razini, tako i na razini poduzeća (korporacije).

Poduzeća, stoga, u svoje strateške planove trebaju uključiti ciljeve usklađene s koncepcijom održivosti.

Održivi razvoj sačinjavaju tri usko povezana pitanja o kojima gospodarstvo mora voditi računa:⁵

- Prvo, okoliš je potrebno vrednovati kao integralni dio ekonomskog procesa. On se ne smije smatrati slobodnim, besplatnim dobrom. Okoliš je, stoga, potrebno čuvati što znači minimalnu upotrebu neobnovljivih resursa i minimalnu emisiju onečišćenja u okoliš. Ukupan ekosustav treba održavati kako ne bi došlo do izumiranja flore i faune.
- Drugo, potrebno je voditi računa o jednakosti. Jedna od prijetnji čovječanstvu je da danas nerazvijene zemlje žele po svaku cijenu dostići životni standard razvijenoga Zapada. Logično je i opravdano što nerazvijene zemlje žele brzi razvoj, no njega je potrebno osmisliti na način da žrtva tog razvoja ne bude uništen okoliš, što će upravo lokalnom stanovništvu u dužem periodu najviše štetiti. Nastojanja za brzim razvojem često dovode

⁴ UNCED: The Global Partnership for Environment and Development – A Guide to Agenda 21, UNCED, Geneva, 1992., str.17.

⁵ prema Welford, R.: Environmental Strategy and Sustainable Development – The Corporate Challenge, Routledge, London-New York, 1995., str. 8-9.

i do tihe 'kolonizacije' nerazvijenih zemalja starom tehnologijom, koja je odbačena iz razvijenog Zapada, između ostalog, i zbog neadekvatnih tehničko-tehnoloških rješenja po pitanju zaštite okoliša. Osim različitosti između različitih zemalja, bitne razlike javljaju se i u okviru istog društva između različitih društvenih slojeva. Poseban ekonomski problem predstavlja nezaposlenost koja stvara velike razlike u društvu između zaposlenih i nezaposlenih.

- Treće, koncepcija održivog razvoja stavlja pred društvo, poslovne subjekte i pojedince drugačije ciljeve koji trebaju biti usklađeni s budućim potrebama čovječanstva. Poslovni subjekti nalaze se pod stalnim pritiskom konkurencije, te imaju za cilj u što kraćem vremenu ostvariti što veći profit zbog čega posljedice trpi okoliš. Da bi se ostvarile pretpostavke za dugoročnu, međugeneracijsku jednakost u dugoročne planove poduzeća potrebno je unijeti dodatne, nove ciljeve. Poslovna politika poduzeća mora biti proaktivna.

Iako, dakle, koncepcijski prihvaćena ova koncepcija predstavlja izazov jer je u brojnim područjima potrebno napraviti značajne pomake ukoliko se želi praktično i efikasno djelovati u skladu s njom. U traženju ravnoteže i kompromisa između razvoja, te zaštite okoliša i drugih autohtonih vrijednosti potrebno je da se sadašnje generacije žrtvuju u korist budućih generacija. Ovakav pristup postavlja praktične dileme: sve odluke donose se u okviru određenog političkog sustava u kojem političari nastoje pridobiti birače nudeći im prvenstveno brze promjene i koristi dostižne u kratkom roku; teži se što višim stopama rasta. Žele li vladine institucije i organizacije istinski ponuditi razvoj u skladu s načelima održivosti potrebno je biračkom tijelu ukazati na žrtve koje se moraju podnijeti za neke buduće generacije, što će javnost teže prihvatiti. Umjesto da politički i ekonomski sustav paralelno rade na ostvarenju održivog razvoja, oni mogu doći u sukob.

Kao što turizam ima multidisciplinarni karakter, te se njime, osim ekonomista, bave sociolozi, geografi, etnolozi, filozofi, lingvisti, kulturolozi, ekolozi i ostala područja znanosti, održivi razvoj turizma zahtijeva multidisciplinarni pristup u još većoj mjeri. Održivi razvoj turizma treba usuglasiti ekonomska, sociološka, kulturološka, politička i gledišta s pozicije zaštite okoliša, socio-kulturnog identiteta i kvalitete života lokalne zajednice.

Turizam pojačava interes javnog korištenja okoliša što će dodatno utjecati na privatni sektor, regionalne i državne vlasti, posebno lokalne zajednice koje su osjetljivije na probleme očuvanja okoliša pa se ti interesi već uključuju u politike razvoja mnogih zemalja u smislu podupiranja integralnog pristupanja korištenju pojedinih područja i zaštiti okoliša, razvoju menadžmenta te klasifikaciji prirodnih resursa.

Međuzavisnost turizma i okoliša u cilju dostizanja održivog razvoja uključuje:⁶

- povezivanje razvojne politike s menadžmentom prirodnih resursa na temelju projekata, planova i programa;
- razvoj menadžmenta prirodnih resursa na regionalnoj razini koja će stvarati okvire za programe menadžmenta prirodnih resursa na lokalnoj razini;
- povezivanje razvoja turizma i politike menadžmenta prirodnih resursa na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini;
- povećanje lokalnih kapaciteta u skladu s realnim mogućnostima okoliša (posebno na područjima gdje se ostvaruju intenzivna turistička kretanja).

Kao osnovni problem o kojem treba voditi računa pri razradi koncepcije održivog razvoja turizma najčešće se ističe politika zaštite okoliša. Potrebno je naglasiti da je značaj menadžmenta zaštite okoliša (*environmental management*) neupitan, budući se radi o zaštiti osnovne resursne osnove u turizmu – prirode i prostora. No, treba istaknuti da se ne može meritorno raspravljati o održivom razvoju turizma ukoliko se ne analiziraju društveni, kulturni i ekonomski resursi.

Turizam, kao i svaka ekonomska aktivnosti, ima pozitivne i negativne posljedice. Održivim razvojem turizma treba maksimalizirati koristi od turizma i istovremeno minimalizirati štete ili troškove, te usmjeriti i limitirati turistički razvoj sukladno zahtjevima održivog razvoja turizma.

Turizam, kao ekonomska aktivnost, ima specifična obilježja. Turisti putuju, prilaze proizvodu, dolaze u destinaciju. Turizam je, kao aktivnost koja se odvija kroz niz različitih subjekata koji pripadaju različitim granama gospodarstva, teško kontrolirati. Pri procjeni utjecaja potrebo je posebno voditi računa o čimbeniku sezonalnosti zbog kojeg se veći dio aktivnosti koncentrira u kratkom vremenskom periodu, te stoga mogu polučiti velike štete. Želja turista da tijekom putovanja iskušaju nešto novo nameće dodatan problem.

Koncepcija održivog razvoja ne dovodi u pitanje ekonomski razvoj. Upravo suprotno, ona cijeni ekonomsku vitalnost, budući je nužna za bolji životni standard i kvalitetniji život ljudi, a to je jedan od osnovnih ciljeva održivog razvoja. Ovom se koncepcijom želi osigurati dugoročno blagostanje svih subjekata, od pojedinca do države, no nužno je prijeći na racionalno korištenje resursa u turizmu. Da bi se koncepcija održivog razvoja turizma mogla realizirati nužno

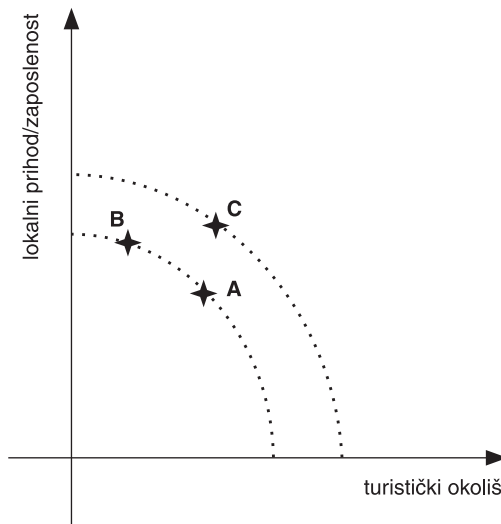
---

⁶ Coccossis, H.: *Tourism and sustainability: Perspectives and Implications*; G. K. Priestly, J. A. Edwards, H. Coccossis, CAB International, str. 9; preuzeto iz Pančić Kombol, T.: *Selektivni turizam: uvod u menadžment kulturnih i prirodnih resursa*, TMCP Sagena, Matulji, 2000., str. 47.

je da u odlučivanju, planiranju i njegovu razvitku sudjeluju svi subjekti pojedine turistički atraktivne cjeline, turističke destinacije.

Budući da je koncepcija održivog razvoja turizma ekonomska razvojna koncepcija nametala se dvojba hoće li aktivnosti, u cilju ostvarenja većih prihoda i zaposlenosti u turizmu, imati za konačnu posljedicu rast turističkog prometa, ali da će ujedno ipak doći do narušavanja okoliša, pod utjecajem većeg broja turista. Prihvatanje ove činjenice značilo bi pobijanje održivog razvoja kao opravdanog. No, tome nije tako. U cilju dokazivanja tvrdnje prikazano je na grafikonu 1 odnos lokalnih prihoda/zaposlenosti u odnosu na turistički okoliš.

Grafikon 1
Koncepcija održivog razvoja turizma: odnos lokalni prihod/zaposlenost - turistički okoliš

Izvor: Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill, S.: *Tourism: Principles & Practice*, Longman, Harlow, 1996., str. 217.

Pretpostavimo da je lokalna ekonomija u poziciji točke A, a da se želi povećati zaposlenost. Ukoliko se učini pomak s točke A na točku B zaposlenost raste, ali se smanjuje kvaliteta okoliša. Koncepcija održivog razvoja ističe činjenicu da ekonomski razvoj i kvaliteta okoliša nisu međusobno isključive pojave. Primjenom suvremene tehnologije i unapređenjem korištenja raspoloživih resursa, kontrolom i upravljanjem otpada i djelovanjem na ponašanje turista kako bi se spriječile štete na neobnovljivim turističkim resursima, moguće je dostignuti poziciju prikazanu na grafikonu kao točka C. Vidljivo je da na toj poziciji bilježimo rast zaposlenosti, ali istovremeno i rast kvalitete okoliša. Dakle,

možemo zaključiti da održivi razvoj ima razrađen mehanizam da se izbjegne sindrom "limita razvoja", prikazanog pomakom iz točke A na točku B.

Održivi turizam je turizam malih kapaciteta (*small scale*), a usluge koje se nude moraju imati elemente izvornosti. To pruža mogućnost za poduzetničke aktivnosti lokalnog stanovništva, posebno na selu koje je često turistički nedovoljno valorizirano, a gdje se turistima pruža prilika da upoznaju autohtone običaje i kulturno naslijeđe te uživaju u prirodnim ljepotama.

Heritage industry prepoznaje kao svog korisnika i oplemenitelja održivi turizam, te vidi u njegovom razvoju i šanse za vlastitu promociju, budući da novi turist teži upoznavanju kulturnih stečevina destinacije i prisustvuje kulturnim manifestacijama. Arheološka nalazišta, povijesne građevine, tipična arhitektura, lokalni običaji, glazba, tipični umjetnički i obrtnički proizvodi, narodna nošnja - sve su to elementi kulture koje je moguće i potrebno tržišno valorizirati u primjeni održivog razvoja turizma. Turistička destinacija, da bi udovoljila zahtjevima novog turista, mora imati istaknuti vlastiti kulturni identitet. Iako dakle, može biti (i često jest) korišteno kao turistička atraktivnost, kulturno naslijeđe, s druge strane, može pod utjecajem masovnog, industrijskog turizma biti degradirano.

Danas, u susret 21. stoljeću, kvaliteta okoliša, njegova atraktivnost i očuvanost, odnosno ekološka vrijednost turističkog proizvoda značajno pridonosi kvaliteti turističkog proizvoda i povećanju njegove konkurentnosti na zahtjevnom turističkom tržištu.

Procesu implementacije održivog razvoja turizma u praksi nameće se nekoliko prepreka:⁷

- Fizička, prirodna ograničenja – teško je precizno procijeniti limite tolerancije prirode i prostora, budući dolazi do stalnih promjena.
- Kompleksnost odnosa – turistički razvoj nije moguće promatrati kroz pojednostavljeni odnos uzrok-posljedica između dva ili više čimbenika, već je to kompleksan odnos između različitih čimbenika koji su međusobno u različitim vezama.
- Vremenski odgođeno javljanje posljedica – postoje efekti čiji uzroci sežu u prošlost, te koji su se pojavili nakon proteka dužeg vremenskog perioda (npr. pojava ozonskih rupa).
- Asimilacijski period – potreban je protok određenog vremena da bi se priroda i čovjek prilagodili novoj situaciji. Često se nužnost proteka asimilacijskog perioda zanemaruje kod razvojnih projekata, što izaziva negativne posljedice.

---

⁷ Prema Muller, H.: *The Thorny Path to Sustainable Tourism Development*, Zbornik radova Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj, Institut za turizam, Zagreb, 1994., str. 10.

Ciljevi održivog razvoja u turizmu višestruki su i odnose se na različita područja. Održivost je potrebno postići na različitim područjima, ona se međusobno uvjetuju. Ciljevi održivog razvoja turizma trebaju iskazati čvrstu vezu između turizma i načela održivog razvoja.

Analizom mogućih realnih dosega koncepcije možemo definirati sljedeće ciljeve održivog razvoja turizma:

1. zadovoljiti potrebe i unaprijediti kvalitetu života lokalnog stanovništva;
2. očuvati socio-kulturni identitet lokalnih zajednica;
3. razviti visoko kvalitetan turistički proizvod;
4. unaprijediti kvalitetu doživljaja turista;
5. sačuvati resurse kako bi ih i buduće generacije mogle koristiti;
6. doprinijeti blagostanju čovječanstva u cjelini.

Među navedenim ciljevima postoji korelacija. Turizam se u skladu s koncepcijom održivog razvoja mora razvijati na dobrobit prvenstveno pripadnika lokalne zajednice. Pod tim podrazumijevamo njihov ekonomski prosperitet kao posljedicu razvoja turizma. U pozitivnu korelaciju možemo dovesti ostvarenje drugog, te trećeg i četvrtog cilja. Naime, suvremena turistička potražnja cijeni autohtone kulture pa tijekom putovanja turist želi upoznati običaje i tradicijsku kulturu. Turisti postaju osjetljiviji na društvene različitosti, nastoje ih upoznati i (djelomično) im se prilagođavati, a ne isključivo nametati svoj način života i kulturu ophođenja. Stoga, je očuvanje socio-kulturnog identiteta pozitivna društvena pojava, koja se kroz turizam može plasirati na turističko tržište, kao dio integralnog turističkog proizvoda turističke destinacije. Interes koji turisti iskazuju za određene tradicijske običaje pozitivno djeluje na mlade generacije koje uviđaju značaj i atraktivnost svojih tradicijskih vrijednosti, te ih nastoje očuvati ili otrgnuti iz zaborava. Kvaliteta doživljaja turista u direktnoj je korelaciji s kvalitetom turističkog proizvoda.

Očuvanje resursne osnove turizma nužna je pretpostavka za budući uspješni razvoj turizma. Stanje resursne osnove utječe na kvalitetu života lokalnog stanovništva i na kvalitetu doživljaja turista.

Novi turizam pretpostavlja zajedničko djelovanje subjekata iz turizma, subjekata iz lokalne zajednice i subjekata koji rade na zaštiti okoliša.

Inicijativa za održivi razvoj treba stići iz lokalnih zajednica, koje moraju shvatiti da u turizmu ekonomsku korist donosi ekološka odgovornost.⁸

---

⁸ Muller, H.: Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj, Zbornik radova Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj, Institut za Turizam Zagreb, Zagreb, 1994., str. 9–16.

4. Implikacije primjene koncepcije na području Crikveničko-vinodolske rivijere

Crikveničko-vinodolska rivijera čini spoj atraktivnog priobalja, gdje bilježimo intenzivan turistički razvoj, te zelenog zaleđa iznimnih kvaliteta prirode i vrijedne kulturno-povijesne baštine, koje je još uvijek očuvano od «agresije» nekontroliranog razvoja turizma. Upravo spoj ovih dviju različitosti treba činiti okvir za cjeloviti i kvalitetan doživljaj turista u budućnosti.

No, pri tome se u kontekstu održivog razvoja nameću dvije situacije: (a) prva, ona u priobalju, gdje je potrebno donijeti niz korektivnih mjera za sprečavanje daljnjeg neprihvatljivog pritiska na prostor, te (b) druga, ona u zaleđu, gdje je potrebno izraditi sustav mjera da se situacija s priobalja ne preslika i ne dođe do preopterećenja prostora i devastacije vrijedne kulturno-povijesne baštine.

Potreba primjene ove koncepcije nameće se kao nužnost. Za potrebe ovog rada iznosimo sumirane implikacije primjene koncepcije održivog razvoja na području Crikveničko-vinodolske rivijere.

Ekonomska problematika primjene koncepcije održivog razvoja turizma na području Crikveničko-vinodolske rivijere:

- Konverzijska funkcija – negospodarske resurse pretvara u gospodarske, ali vodi računa o njihovoj zaštiti na duži rok
- Multiplikativna funkcija – razvoj nije ekspanzivan, ali se putem turističkog tržišta nastoje plasirati u što većem udjelu domaći ili autohtoni proizvodi; manja uvozna zavisnost
- Akceleratorna funkcija – održivi razvoj turizma donosi niže kratkoročne, ali više dugoročne ekonomske (i društvene) koristi području gdje se razvija; razvoj novih proizvoda i usluga
- Izvozna funkcija – naglašava se "nevidljivi izvoz" svojih proizvoda
- Funkcija poticanja razvoja nerazvijenih područja – održivi razvoj je koncepcija kojom se turizam u nerazvijenim područjima integralno planira vodeći računa o svim važnim ekonomskim i ostalim čimbenicima; uvažavaju se stavovi lokalne zajednice
- Funkcija zapošljavanja – poticaj za malo poduzetništvo i obrtništvo
- Rastući je segment ekološki osviještenih turista
- Turizam kao oblik edukacije – upoznavanje kulture, povijesti i specifičnih obilježja destinacije
- Rast konkurentnosti
- Poboljšanje imidža
- Poboljšanje kvalitete turističkog proizvoda
- Poboljšanje kvalitete doživljaja turista
- Racionalizacija korištenja resursa i energije – manji troškovi

- Smanjenje otpada i zbrinjavanje otpada (RRR – reuse, reduce, recycle)
- Kvalitetan institucionalni okvir za provođenje politike zaštite okoliša
- Postojanje pravne regulative
- Korištenje instrumenata politike zaštite okoliša i metoda vrednovanja okoliša i šteta na okolišu

Socio-kulturna problematika primjene koncepcije održivog razvoja turizma na području Crikveničko-vinodolske rivijere:

- kulturni se šok u određenoj mjeri može javiti i pri primjeni koncepcije održivog razvoja turizma, dok educiranost, interes i poštovanje turista za lokalnom zajednicom smanjuju mogući kulturni šok
- svijest o vrijednosti vlastite kulture koju promovira koncepcija održivog razvoja umanjuje kulturni šok
- integralno planiran, održivi razvoj i usaglašavanje interesnih skupina bitno umanjuje mogućnost demonstracijskog efekta i njegovih negativnih pojava – droga, kriminal, prostitucija
- može doći do pozitivne društvene afirmacije žena
- upotrebni obrtnički predmeti se počinju proizvoditi u većem obujmu od strane lokalnih obrtnika; predmeti se izrađuju u skladu s njihovom izvornom svrhom korištenja; materijali od kojeg su izrađeni odgovaraju tradicionalno korištenom materijalu
- potiče se razvoj obrtništva
- potiče se svijest i briga za očuvanje autohtonih predmeta kod pripadnika lokalne zajednice, uz neizbježnu određenu razinu komercijalizacije
- aktivno promoviranje autohtone glazbe kao integralnog dijela turističke ponude destinacije; glazba se koristi u situacijama i pri ritualima za koje je izvorno namijenjena, ali se izvodi i prigodno za turiste; očuvanje starih instrumenata, načina njihove izrade
- likovna umjetnost prezentira se turistima, te umjetnička djela prodaju kao visokovrijedni suveniri
- gastronomska ponuda odražava u zapaženoj mjeri obilježja lokalnog kraja, njegove tradicije i podneblja; stvara se tržište za plasman autohtonih poljoprivrednih i inih proizvoda
- rituali i običaji (ukoliko postoje) neizostavan su dio turističke ponude i formiraju njezin identitet; dolazi do očuvanja rituala i tradicije i jačanja svijesti o njihovoj specifičnosti; rituale i običaje teži se prikazati u njihovom izvornom obliku i situacijama, no kada to nije moguće vodi se računa da se ne povrijede osjećaji lokalnog stanovništva; dio rituala i običaja neminovno doživljava transformaciju

- kulturno-povijesna baština prezentira se kao vrlo važan dio turističke ponude receptivne turističke destinacije; njenoj opterećenosti i prihvatnom potencijalu izrađuju se studije, konzultiraju se stručnjaci iz različitih područja znanosti
- ne dozvoljava se razvoj turizma na račun trajnih oštećenja
- razvija se kulturni turizam u mjeri u kojoj je to moguće
- turistima su dostupne detaljne informacije o značenju i vrijednosti kulturno-povijesne baštine
- turizam ne može osigurati dostatna sredstava za očuvanje baštine, ali se kroz turizam mogu poticati međunarodne akcije s ciljem osiguranja sredstava
- traganjem za autentičnošću, određeno načelima etike u svim područjima života, oblikuje ponudu i utječe na potražnju
- turizam nastoji pomoći u očuvanju kulturnog identiteta (usprkos stavu da dolazak velikog broja stranaca može na to negativno djelovati) i njegovoj promociji
- prostorni planovi trebaju biti usklađeni s gospodarskim (i turističkim) planovima, ciljevima zaštite okoliša i dugoročnog boljitka lokalne zajednice, a pri njihovom donošenju konzultiraju se sve interesne skupine
- lokalnom stanovništvu ne ograničava se korištenje određenih sadržaja ili im se daju posebne povlastice, dozvole i sl.
- razvoj turizma osmišljava se na način da unapređuje kvalitetu života lokalnog stanovništva
- koncepcija preporučuje mjere za sprečavanje neprikladnih, negativnih društvenih ponašanja
- turisti poštuju i uvažavaju norme ponašanja i sustav vrijednosti lokalnog stanovništva
- obrazovanje i ovladavanje novim vještinama i znanjima lokalnog stanovništva

Ekološka problematika primjene koncepcije održivog razvoja turizma na području Crikveničko-vinodolske rivijere:

- investiranje u zaštitu okoliša s ciljem održanja biološke raznolikosti, zaštite flore i faune i održanja ravnoteže ekosustava
- usmjeravanje dijela sredstava od turizma za zaštitu prirodnih resursa
- provođenje aktivnih mjera zaštite
- edukacija lokalnog stanovništva i turista o štetnim utjecajima njihova ponašanja na okoliš
- planirani turistički razvoj prati i adekvatna izgradnja i unapređenje infrastrukture, kapacitirane s maksimalno utvrđenim potrebama u vršnoj sezoni

- primjenjuju se suvremena tehničko-tehnološka rješenja
- uvode se prometna rješenja (posebno lokalni promet) koja izazivaju manja zagađenja
- uvode se mjere uštede energije; korištenje novih, alternativnih izvora energije
- mjere racionalnog korištenja vode
- provodi se rigorozna i kontinuirana kontrola zagađenja
- turističke destinacije mogu donijeti naputke o poželjnim razinama zagađenja koje su rigoroznije od onih zakonski propisanih
- odstupa se od određenih turističkih aktivnosti ukoliko se uoči da izrazito štetno djeluju na okoliš; u slučaju i najmanjih odstupanja poduzimaju se trenutne mjere
- nameće se izgradnja objekata koji u pogledu arhitektonskih rješenja moraju biti usklađena s okruženjem
- preferira se korištenje lokalnih materijala u građenju i opremanju
- što veće prostore prirode potrebno je sačuvati od izgradnje i eventualnog vizualnog zagađenja – svijest o ograničenosti resursa
- segment turističkog tržišta koji se pozitivno odnosi prema prirodi, utjecat će i na jačanje svijesti o potrebi zaštite okoliša kod lokalnog stanovništva
- uviđa se ekonomska funkcija ekološki prihvatljivog okoliša

5. Umjesto zaključka

Iznimna vrijednost Crikveničko-vinodolske rivijere, njena raznolikost i jedinstvenost, ali i latentna ugroženost u pojedinim područjima nameće potrebu koncipiranja budućeg razvoja u skladu sa suvremenim obilježjima koncepcije održivog razvoja, uvažavajući pri tome lokalne specifičnosti i ograničenja. Primjena koncepcije moguća je isključivo na inicijativu lokalne uprave i samouprave, uz suglasnost ključnih nositelja turističke ponude, ali i gospodarskih subjekata drugih grana gospodarstva, te podršku lokalnog stanovništva. Učinkovitost je moguće očekivati ukoliko je prati i adekvatna pravna regulativa.

Sažetak

Održivi razvoj vodeća je koncepcija na kraju 20. i početku 21. stoljeća. Njome se nastoje uravnotežiti potrebe sadašnjih generacija, s mogućnošću budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Gospodarski napredak i ukupan društveni napredak moraju ići usporedo s konačnim ciljem rasta blagostanja stanovništva. Koncepcija održivog razvoja reflektira i zahtijeva značajan preokret naših vizija i predodžbi o odnosu funkcioniranja ekonomskih aktivnosti i prirode. Koncepcija održivog razvoja u prvi plan ističe kvalitativno unapređenje u od-

nosu na kvantitativni rast. U radu se uz temeljne teorijske postavke održivog razvoja iznose praktične moguće implikacije primjene koncepcije na području Crikveničko-vinodolske rivijere.

Ključne riječi

Održivi razvoj, ekologija, prostor, turistički razvoj.

Literatura

Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill, S.: *Tourism: Principles & Practice*, Longman, Harlow, 1996.

Črnjar, M.: *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet Rijeka i Glosa, Rijeka, 2002.

Mowforth, M., Munt, I.: *Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World*, Routledge, London-New York, 1998.

Muller, H.: *The Thorny Path to Sustainable Tourism Development*, Zbornik radova Prema održivom razvitku turizma u Hrvatskoj, Institut za turizam, Zagreb, 1994.

Pančić Kombol, T.: *Selektivni turizam: uvod u menadžment kulturnih i prirodnih resursa*, TMCP Sagena, Matulji, 2000.

UNCED: *The Global Partnership for Environment and Development – A Guide to Agenda 21*, UNCED, Geneva, 1992.

Welford, R.: *Environmental Strategy and Sustainable Development – The Corporate Challenge*, Routledge, London-New York, 1995.

World Commission on Environment and Development (WCED): *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987.

Bilješka o autorici

Dora Smolčić Jurdana, dr. ekonomskih znanosti, docent na Fakultetu za turistički i hotelski menadžment Opatija.